

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Kilis Halk Kültüründe Doğum Âdetleri

Birth Customs in Kilis Folk Culture

Mehmet ALPTEKİN^{a*} Zeynep Dilek ÖZ^b

^a Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kilis / TÜRKİYE

ORCID: 0000-0003-2387-2576

^b Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Kilis / TÜRKİYE

ORCID: 0000-0002-8595-1440

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 22 Ekim 2023

Kabul tarihi: 15 Ocak 2024

Anahtar Kelimeler:

Geçiş dönemi,

Doğum,

Kilis halk kültürü.

ÖZ

Geçiş dönemlerinin ilkinin oluşturan doğum, Türk toplumunda birlik ve beraberliği pekiştiren ana unsurlardan olup neslin devamı olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle doğumun sağlıklı şekilde yürütülmesi amacıyla doğum etrafında farklı âdet ve pratikler gerçekleştirilmektedir. Nitekim ailenin büyümesinin, soyun genişlemesinin ve güçlü olmasının sembolü olan doğum, toplumsal hayatta kutsal bir olgu olarak sayılmıştır. Türkmen yerleşim bölgesi olan Kilis'te de Türk dünyasının tamamında olduğu gibi doğumla ilgili birçok ritüel gerçekleştirilmektedir. Doğumla ilgili bu uygulamalarda İslamiyet öncesi döneme ait inançların ve İslamiyet'in izleri görülmektedir. Teknolojik gelişmelerle birlikte geleneksel uygulama ve pratiklerin yerini modern tıbbın alması bu uygulama ve pratiklerin bazılarının değişime uğramasına veya yok olmasına neden olmaktadır. Kilis kültür hayatında canlılığını koruyan doğumla ilgili uygulama ve pratiklerin derlenip kayıt altına alınması, kültürel belleğin gelecek nesillere aktarılması konusunda önem arz etmektedir. Bu çalışmada Kilis halk kültüründe doğumla ilgili hâlen varlığını devam ettiren inanç ve uygulamaları tespit etmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda konuyla ilgili bilgi sahibi olan kişilerle görüşme yapılmış ve elde edilen veriler içerik analiziyle incelenmiştir. Veriler "doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası uygulamalar" olmak üzere üç başlıkta değerlendirilmiştir. Sonuç olarak yöredeki doğumla ilgili âdetlerin gelişen teknoloji ve değişen yaşam şartlarına rağmen varlığını devam ettirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: October 22, 2023

Accepted: January 15, 2024

Key Words:

Transition period,

Birth,

Kilis folk culture.

ABSTRACT

Birth, which is the first of the transition periods, is one of the main elements that reinforce unity and solidarity in Turkish society and is accepted as the continuation of the generation. For this reason, different customs and practices are implemented around birth in order to ensure a healthy birth. As a matter of fact, birth, which is a symbol of the growth of the family, the expansion of the lineage and its strength, has been considered a sacred phenomenon in social life. Many birth-related rituals are performed in Kilis, a Turkmen settlement, as in the rest of the Turkish world. Traces of pre-Islamic beliefs and Islam can be seen in these birth-related practices. With technological developments, traditional practices and practices have been replaced by modern medicine, causing some of these practices to change or disappear. Compiling and recording the birth-related practices and practices that remain alive in Kilis cultural life is important in transferring the cultural memory to future generations. In this study, it is aimed to identify the beliefs and practices regarding birth that still exist in Kilis folk culture. In this regard, interviews were held with people knowledgeable about the subject and the obtained data were examined through content analysis. The data were evaluated under three headings: "prenatal, perinatal and postnatal practices". As a result, it has been concluded that birth-related customs in the region continue to exist despite developing technology and changing living conditions.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: mehmetalptekin@kilis.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

Located at the junction of Southeastern Anatolia and the Mediterranean Region, Kilis is on the Syrian border. Due to its geographical location, it has hosted many cultures and civilizations throughout history. In the Antiquity, Kilis came under the domination of the Hittite, Assyrian Kingdom, Persian, Seleucid and Roman Empires. In later periods, it came under Ayyubid and Mamluk rule. During the Ottoman Period, it was a sanjak of Aleppo. Turks were settled in the region with the beginning of the Celali rebellions in the 17th century. During the Republic period, it was a district of Gaziantep until 1995, but later became a province with the decree law (Tuncel, 2002, p. 5-8). In the region where different Turkmen tribes continue to exist, beliefs and practices related to old Turkish belief systems still exist in a rich way.

With the acceptance of Islam, the Turks began to embrace their new religion, but did not completely remove the belief system they believed in until then from their lives, but blended it with the new religion they believed in (Şimşek and Dinç, 2018, p. 403). Currently, in most parts of Anatolia, in addition to traditional practices associated with pre-Islamic belief systems, there are also some practices that are intertwined with Islamic beliefs. However, depending on the development and change of society, many traditional treatment methods have begun to be replaced by modern medicine. In some cases, traditional treatment methods are used together with modern medicine. This similar situation, seen in many parts of Anatolia, is also valid for Kilis folk culture.

In the study, birth customs and practices from the transition period practices in the Kilis region; It was evaluated under three main headings and subheadings: prenatal, intranatal and postnatal practices. Traditional practices that stand out in every period have been tried to be presented in their old and new forms. In the study; Document analysis and compilation methods, which are among the qualitative research methods, were used.

While birth expresses the continuity of the generation, it also ensures unity and solidarity in social life. Because during this period, especially family members, relatives, neighbors and other relatives support both the mother and the baby. During this process, some practices are carried out to protect the baby and mother from various negativities. There are similar practices in Kilis and its surroundings.

Practices and practices that begin before pregnancy continue to be enriched during and after birth. These practices show themselves from the moment couples in the region start deciding to have a baby. The occurrence of pregnancy and the practices related to this process are similar in the Turkish world and many parts of Anatolia. These practices are mostly carried out around shrine and tomb visits (Kaplan, 2022; Doğaner, 2006). The same situation is among the religious practices carried out for the treatment of childlessness in Kilis and its surroundings.

Applications and practices during birth are carried out to ensure that the mother gives birth easily, does not encounter any dangerous situations during birth, and the baby is born healthy. In this context, while modern medical practices are primarily used, traditional methods are used in places such as villages and neighborhoods far from the center.

Although modern medicine is used in postpartum practices in Kilis and its surroundings, flushing, moulting, salting, naming, umbilical cord, etc. Traditional methods predominate in applications. Postnatal practices carried out in the Turkish world and many parts of our country (Şimşek, 2017) are similar to postnatal practices and beliefs in Kilis and its surroundings. The situation of the mother's shearing in the bath is not specific to Kilis and its surroundings, but is also seen in different parts of Anatolia (Başçetinçelik, 2009). Rituals such as naming and teeth cleaning are also similar to many parts of Anatolia. Apart from this, the practice of breaking shackles, which is carried out in cases where the child's walking is difficult, is not only in Kilis; It is carried out in a similar way in the Turkish world and Anatolian geography (Karakaş, 2012).

As a result, birth-related practices in Kilis folk culture begin to be carried out when couples decide to have children. Families who want to have children follow various practices and beliefs in order to eliminate childlessness or infertility in the first stage. In this case, modern medical practices are primarily used; In cases that modern medicine cannot solve, religious-magical practices and folk identity practices are also included. Different practices and practices performed during the preparation process for birth, at the moment of birth and after birth are still alive in Kilis folk culture and these practices are transferred from generation to generation.

Giriş

Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz Bölgesi'nin birleşim noktasında yer alan Kilis, Suriye sınırında bulunmaktadır. Sahip olduğu coğrafi konum itibariyle tarihî süreçte pek çok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Kilis; İlkçağ'da Hitit, Asur Krallığı, Pers, Selefki ve Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyet alanı altına girmiştir. 8. yüzyıldan itibaren Türk boylarının gelip yerleştiği Kilis'te uzun yıllar Suriye Selçukluları adı verilen devletçiklerin hâkimiyeti söz konusu olup 1250'den sonra Mısır Türk Kölemen Devleti'nin egemenliği başlamıştır (Arslan Erol 2015, s. 2). Osmanlı döneminde ise Halep'e bağlı bir sancaktır. 17. yüzyılda Celali isyanlarının başlamasıyla bölgeye Türkmenler yerleştirilmiştir. Yörenin kültürel dokusunun oluşmasında daha sonraki dönemlerde ayrıca Avşar, Bayat, Bozcalu, Beydili, Harbendeli, İnallı, İzzeddinli, Alayuntlu, Yüreğir, Bayındır gibi Türk boylarının etkisi de olmuştur. Cumhuriyet döneminde ise 1995 yılına kadar Gaziantep'e bağlı bir ilçeyken sonrasında çıkan Kanun Hükmünde Kararnameyle il olmuştur (Tuncel, 2002, s. 5-8). Farklı Türkmen boylarının varlığını sürdürdüğü yörede eski Türk inanç sistemleriyle ilgili birçok inanç ve uygulama hâlen zengin bir şekilde varlığını devam ettirmektedir.

İnsan yaşamı üç temel evre etrafında şekillenmektedir. Geçiş dönemi olarak adlandırılan evreler doğum, evlenme ve ölümdür. Bu dönemlerle ilgili olarak her kültür ve inanç dairesinde çeşitli tören, âyin, dinî ve sihrî uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Öyle ki söz konusu dönemler bağlı oldukları kültürün beklentilerine göre şekillenmektedir. "Bu inanç, uygulama ve pratikler çocuğun anne karnına düşmesinden doğumuna, büyüüp evlenmesine ve ölümüne kadar sürmektedir." (Bakırcı ve Katı, 2019, s. 3). Geçiş dönemlerindeki uygulamaların amacı kişiyi yeni geçtiği döneme hazırlamak ve bu dönemdeki tehlike ve zararlı etkilerden korumaktır (Örnek, 1995, s. 131). Çünkü geçiş dönemlerinde insanın zararlı etkilere karşı güçsüz, zayıf ve korumasız olduğuna inanılmaktadır.

Toplumun en küçük birimini oluşturan aile, toplumsal hayatımızda önem taşıyan bir role sahiptir. Ailenin varlığını sürdürmesi ve gelişmesine katkı sağlayan olaylardan başlıcası doğumdur. Doğum, ailenin devamlılığını sağlarken aynı zamanda aileyi de bir arada tutan önemli bir durumdur (Saygı, 2017, s. 265). Doğum her ne kadar biyolojik bir olay olarak görülse de doğumla ilgili olarak kültür hayatımızda pek çok ritüelin olması dikkat çekici bir durumdur. Bu uygulamalar bebeğin anne rahmine düştüğünün anlaşılmasıyla gerçekleştirilmeye başlar. Çünkü gerek gebelik sırasında gerekse de doğumdan sonra yeni doğan bebek ve annenin bu süreçte dış etkilere karşı savunmasız olduğu düşünülür. Bebeğin anne karnına düştüğünün anlaşılmasıyla başlayan süreç doğum sonrasına kadar devam etmektedir. Bu süreçte gerçekleştirilen uygulamalarda amaç kadın ve çocuğun sağlıklı bir şekilde hayatta kalması, kötü ruhlardan korunması ve sağlıklı bir şekilde hayatını sürdürmesidir (Bozdağ ve Göde, 2022, s. 82). Bu nedenle anne ve bebek çeşitli dinsel/büyüsel uygulama ve işlemlerle koruma altına alınmaya çalışılır. Nitekim bu dönemde oluşabilecek bazı olumsuzlukların önüne geçmek amacıyla uyulması gereken çeşitli kurallar ve yasaklar bulunmaktadır (Başal, 2006, s. 47). Anne ve bebeği korumaya yönelik gerçekleştirilen doğum öncesi ve sonrasıyla ilgili uygulamalar ülkemizin hâlen birçok yerinde devam etmektedir (Bulut, 2017, s. 121).

İslamiyet'in kabul edilmesiyle beraber Türkler yeni dinlerini benimsemeye başlarken o zamana kadar inandıkları inanç sistemini tamamen hayatlarından çıkarmayıp onu da yeni inandıkları dinle harmanlamışlardır (Şimşek ve Dinç, 2018, s. 403). Hâlen Anadolu'nun çoğu yerinde İslamiyet öncesi inanç sistemleriyle ilişkilendirilen geleneksel uygulamaların yanında İslami inançlarla da iç içe girmiş bazı uygulamaların varlığı görülmektedir. Ancak toplumun gelişimine ve değişimine bağlı olarak birçok geleneksel sağaltım yöntemi yerini modern tıba bırakmaya başlamıştır. Bazı durumlarda geleneksel sağaltım yöntemlerinin modern tıpla

birlikte kullanıldığı durumlar da söz konusudur. Anadolu'nun birçok yerinde görülen bu benzer durum Kilis halk kültürü için de geçerlidir. Öyle ki Kilis'in tarihi, binlerce yıl ötesine dayanan farklı kültürel demografik yapıları birleştirmesi ve çeşitli kültürlerin kesişim noktasında bulunması hasebiyle burada zengin bir kültürel yapı vardır (Doğramacıoğlu, 2022, s. 207).

Çalışmada Kilis yöresinde yer alan geçiş dönemi uygulamalarından doğum âdetleri ve uygulamaları; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası uygulamaları şeklinde üç ana başlık ve alt başlıklar dâhilinde değerlendirilmiştir. Her dönemde öne çıkan geleneksel uygulamalar eski ve yeni şekilleriyle verilmeye çalışılmıştır. Nitel araştırma yönteminin benimsendiği çalışmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla elde edilmiştir.

Kilis Halk Kültüründe Doğum Âdetleri ve Uygulamaları

Toplumun temel taşı oluşturan ailenin oluşmasının ilk adımını evlilik oluşturmaktadır. İki insanın evlenmesindeki temel amaç, toplumun en küçük yapıtaşı kabul edilen aile kurumunu inşa etmektir. Ailenin tam olabilmesi için ise toplumun ve neslin devamlılığını sağlayan çocuk gereklidir. Çocuk sahibi olmak için yapılan uygulamalar, toplumsal hayat içinde farklı şekillerde kendisine yer bulmaktadır.

Toplumsal hayatta evli olan bireylerin çocuk sahibi olması önem taşıyan bir durumdur. Öyle ki çocuk sahibi olmayan aileler eksik kabul edilir. Bu eksiklik çocuk sahibi olunca tamamlanır. Bu bağlamda toplum, özellikle kadına çocuk sahibi olup olmamasıyla ilgili bir değer yükler. Çocuk sahibi olamayan kadınlar kısır, tutuk, zürriyetsiz, sonsuz, meyvesiz ağaç, eremik gibi olumsuz sıfatlara lâyık görülür (Acıpayamlı, 1974, s. 13). Kilis'te bu olumsuz duruma düşmemek adına, çocuk sahibi olabilmek için ailelerce üç alanda çeşitli uygulamalara başvurulmaktadır: Dinî içerikli uygulamalar, halk hekimliği uygulamaları ve modern tıp uygulamaları. Bu çerçevede en çok başvurulan yöntem, türbe ve yatır ziyaretleri gibi yerlerde gerçekleştirilen dinî içerikli uygulamalar ve halk hekimliği uygulamalarıdır.

Doğum Öncesi Uygulamalar

Ailenin genişlemesi, soyun devamlılığı ve aile bağlarının kuvvetlenmesi gibi pek çok unsuru barındıran doğum olayı, toplumsal hayat için önemli bir olgudur. Doğum öncesi dönem ve bu dönemle ilgili uygulamalar evli çiftlerin çocuk sahibi olmaya karar vermesiyle başlar. Dokuz aylık bu süreç, doğumun gerçekleşmesiyle tamamlanır (Şenesen, 2011, s. 68). Bu dönemde çocuk sahibi olmak isteyip de çeşitli sıkıntılarla karşılaşan aileler sıkıntıyı gidermek için çeşitli çözüm yollarına başvururlar. Farklı uygulama ve yöntemlerle olumsuz durum ortadan kaldırılarak çocuksuzluk sorununun çözüme kavuşmasıyla toplumsal hayat içerisinde, hamileliğin anlaşıldığı ilk andan itibaren kadının çevresindeki sosyal statüsü olumlu yönde değişir.

Çocuksuzlukla İlgili Uygulamalar

Dinî uygulamalar

Kilis'te bulunan pek çok türbe, çocuğu olmayanlar tarafından genellikle cuma ve diğer kutsal günlerde ziyaret edilerek, orada yatan ve Allah'ın sevgili kulu olduğuna inanılan kişinin yüzü suyu hürmetine Allah'a dua edilip çocuk niyaz edilir. Duadan başka bu ziyaret edilen türbeler etrafındaki bazı nesnelere dokunulmakta, oradaki ağaçlara ipten veya bezden yapılmış beşik şekilleri ve üzerinde dileklerin yazılı olduğu kâğıtlar asılmaktadır.

✓ Kilis'teki Kartal Bey Parkı bu uygulamaların gerçekleştirildiği önemli yerlerden biridir. Kartal Bey Parkı içinde türbesi olan mübarek zatın tıp alanında çalışmalarının olduğunu bilen çocuksuz aileler, perşembeyi cumaya bağlayan gece görevliden türbenin anahtarını alarak

bir gece sabahlamaktadır. Allah'ın izniyle birçok kişinin bu şekilde hastalıklarına şifa bulunduğu ve çocuğu olduğu ifade edilmektedir (Doğramacıoğlu, 2021, s. 751; KK.6).

✓ Kilis'te Şıh Efendi Tekkesi çocuksuz aileler tarafından ziyaret edilen yerlerdendir. Özellikle Hıdırellez günü tekkenin bahçesindeki mezarlara dua edilmekte ve bahçedeki gül fidanlarına çocuk sahibi olmak isteyen aileler tarafından beşik maketleri asılmaktadır (Erol, 2018, s. 122).

✓ Dinî uygulamaların gerçekleştirildiği diğer bir yer de Karataş Parkı'dır. Burada herhangi bir din büyüğüne ait mezar, makam vb. olmamasına rağmen Hıdırellez günü çocuk sahibi olmak isteyen ailelerin uğrak yerleri arasında yer almaktadır. Mayıs ayının ilk cuma günü çocuk sahibi olmak isteyen aileler özel olarak Karataş Parkı'na gitmekte ve çocuğu olmayan anneler taşlarla beşik ve bebek yapmaktadır. Bir hafta boyunca bu taşların bozulmadığı görülürse dileğin kabul olacağına inanılmaktadır (KK.4).

✓ Polateli'ndeki Ali Ocağı da çocuk sahibi olmak isteyen ailelerin ziyaret yerlerindedir. Burada bir zamanlar yaşadığı kabul edilen zatin gebe kalmak isteyen kadınları çeşitli afsunlarla tedavi ettiğiyle ilgili rivayetler söz konusudur. Hâlen çocuk sahibi olamayan aileler bu ocağı ziyaret etmekte; burada dualar edip dilekler dilemekte ve adaklar adamaktadır (Bayındır, 2022, s. 52).

✓ Kilis merkezde bulunan Zadeli Şeyh Hüseyin Uğurlu türbesinde çocuğu olmayan kadınlar için kuşak bağlama işlemi gerçekleştirilmektedir. Çocuğu olmayan kadın farklı üç renkte ipi yanında türbeye götürmektedir. Bu ipler zikir ve dualarla türbedar tarafından birbirine bağlanmaktadır. Çocuğu olmayan kadın cuma günü cuma selasından önce abdestli bir şekilde tekrar türbeye gitmekte ve kadının beline kuşak sarılmaktadır. Bu kuşak, anne adayları tarafından hamilelik gerçekleşinceye kadar belinde taşınmaktadır (Bayındır, 2022, s. 81).

✓ Çocuğu olmayan aileler Musabeyli'nin Bovuk köyündeki Hatice Hatun yatırını ziyaret ederek orada tavuk, keçi, koyun vb. keserek kan akıtmaktadır. Burada dualar edildikten sonra çocuğu olmayan ailenin çocuk sahibi olacağına inanılmaktadır (KK.11).

✓ Oylum köyündeki Azdin Dede türbesinde çocuğu olmayanlar için nisanın son cuması lebeniye ve bulgur pilavı yapılmaktadır. Buraya gelip çocuk sahibi olmak isteyen aileler kan akıtmakta ve okunmuş kesme şeker dağıtıp dualar etmektedir (KK.11).

✓ Hamilelik sürecinde düşük riski olan kadınlar, nefesinin keskin olduğu düşünülen hocalara götürülmektedir. Müracaat edilen hoca, hamile kadın için dua ederek beline okunmuş bir kuşak bağlamakta, kadın bu kuşağı doğum gerçekleşinceye belinde taşımaktadır. Bu uygulama yapıldıktan kadının düşük yapmayacağına inanılmaktadır (KK.12).

Halk hekimliği uygulamaları

Halkın tecrübelerinin birikimi olan halk hekimliği uygulamaları zengin bir kültürel yapıya sahiptir. Yaşayan folklor malzemelerinden olan halk hekimliği uygulamalarının kökeni insanlık tarihi kadar eskidir. Bu uygulamalarda ilkel yaşamdan modern hayata birçok kültürel değer iç içe geçmiş durumdadır (Alptekin, 2021a, s. 757). Tıbbın gelişmediği zamanlardan başlayarak günümüze kadar gelen, halkın hastalıklara karşı geliştirdiği yöntemlere halk hekimliği denmektedir. Halk arasında kocakarı işi-ilaçları da denilen bu geleneksel yöntemler Kilis'te çocuksuzluğa çare olarak denenmektedir. Bu halk ilaçlarından bazıları şunlardır:

✓ **Soğan:** Pişmiş soğan veya sarımsak havanda dövüldükten sonra şekerle karıştırılıp anne adayları tarafından tüketilmektedir (Erol, 2012, s. 366). Bunun yanında kırmızı soğan kabuğu soyulmadan kaynatılarak suyu çocuğu olmayan, adet göremeyen ve rahim kisti olan kadınlara içirilmektedir (KK.10). Ayrıca rahatsızlığı olan kadın, haşlanmış soğan buharının

üzerinde birkaç saat oturtulmaktadır. Bu uygulama sonunda kadının rahminin temizlenip kapalı olan rahim tüplerinin açılacağı düşünülmektedir. Bu uygulama sayesinde kadının hamile kalacağına inanılmaktadır (KK.11).

✓ **Çörek otu:** Çocuğu olmayan anne adayına kırk gün boyunca düzenli olarak günlük bir kaşık çörek otu yedirilmektedir. Kırk günün sonunda kadının gebe kalacağına inanılır (KK.3). Ayrıca adet olmayan kadına şifa olması için çörek otu ile bal karıştırılarak yedirilmektedir (KK.10).

✓ **İğde çiçeği:** İğde çiçeği havanda dövülerek çocuğu olmayan kadına yedirilmektedir (Erol, 2012, s. 366). Bu uygulamadan farklı olarak çocuğu olmayan annenin evinde iğde çiçeği vazoda bir müddet bekletilmektedir. İğde çiçeğinin kokusunun anne adayına faydalı geleceğine inanılmaktadır (KK.5).

✓ **Üzerlik otu:** Balla üzerlik otunun karışımından elde edilen macun, çocuğu olmayan kadına kırk gün boyunca düzenli olarak yedirilir. Kırk günün sonunda kadının gebe kalacağına inanılır (KK.4).

✓ **Sünger duzu:** Attarlardan alınan bu ilaç suya katılarak çocuğu olmayan kadına şifa olması için içirilmektedir (Erol, 2012, s. 366).

✓ **Nergis çiçeği:** Nergis çiçeği sütle kaynatılarak çocuğu olmayan kadına içirilir (Erol, 2012, s. 366).

✓ **Leska (yakı):** Çocuğu olmayan kadının rahmi üzerine çeşitli şifalı otlardan elde edilmiş yakılar konulmaktadır (Erol, 2012, s. 366).

✓ **Keber çiçeği:** Dağlarda yetişen bu bitkinin çiçeği ezilerek bazen sade şekilde çocuğu olmayan kadına yedirilmektedir. Bazen de bu çiçek; kirveni, kemmü, polat şekeri, sarı mentir çiçeği gibi şifalı otların hepsi havanda dövüldükten sonra şeker yağıyla karıştırılıp elde edilen macun kırk gün boyunca çocuğu olmayan kadına yedirilmektedir (Erol, 2012, s. 366).

✓ **Yumurta:** Çocuğu olmayan kadın akrabaları tarafından hamama götürülmektedir. Kadın dualar eşliğinde yıkandırdıktan sonra hamam taşı üzerine kırılan yumurtaların üzerine oturtulmaktadır. Kadın yaklaşık bir saat yumurtaların üzerinde bekletildikten sonra bu yumurtaların kadına şifalı geleceğine ve kadının hareketsiz olan yumurtalıklarını canlandıracağına inanılmaktadır (KK.9; Erol, 2012, s. 366).

✓ **Sülük:** Gebe kalamayan kadının karın bölgesine sülük konulmaktadır. Sülüğün kadının karın ve rahim bölgesindeki mikropları emerek kadını gebeliğe hazır duruma getirdiğine inanılmaktadır (KK.6; Kılıç, 2021, s. 23).

✓ **Saman:** Çocuğu olmayan kadının saman dumanıyla tütsülenmesi de diğer bir yöntemdir. Bunun için saman dumanının olduğu yere kadın oturtulur. Kadının üzerine bir çarşaf örtülür, kadın bir müddet bu dumanı soluduktan sonra örtü açılır. Annenin sağlığına kavuştuğuna ve artık çocuk sahibi olabileceğine inanılır (KK.5).

✓ **Macun:** 41 çeşit baharat ve bal yoğrularak macun kıvamına getirilir. Elde edilen macun hem anne hem de baba adayına yedirilir. Bu macunun fitil gibi de kullanımı mevcuttur (KK.5).

Modern tıp uygulamaları

Günümüzde insanların eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte halk hekimliği uygulamalarına ilişkin bakış açılarında birtakım değişiklikler görülmektedir. Bu tür uygulamaların çocuk tedavisinde işe yaramayacağı düşüncesiyle aileler modern tıba başvurmaktadır. Anne ve baba adayları, yapılan tetkiklere göre çeşitli ilaç veya uygulamalarla

çocuk sahibi olma arayışına girmektedir. Ancak Kilis'te ekonomik durumu yeterli olmayan aileler modern tıp uygulamalarının pahalı olmasından dolayı halk hekimliği uygulamalarını tercih etmek zorunda kalmaktadır. Diğer taraftan hem modern tıptan hem de halk hekimliği uygulamalarından aynı anda faydalanan çiftler de mevcuttur.

Aşerme/Aş verme

Aşerme, hamile kadının canının bir şey yiyip içmek istemesiyle ilgili bir durumdur (Abalı, 2011, s. 15). Her kadında farklı olmakla birlikte hamileliğin belli süresinden sonra kadın bazı yiyecekleri aşırı derecede isteyebilir veya bazılarında da tiksinebilir. Eğer kadın canının istediğini yemezse çocukta bir eksiklik olacağına inanılır. Bu nedenle aşerme (yerikleme, ağız tatsızlığı) döneminde hamile kadının yakın dostları onun arzu ettiği yiyeceği bulup getirirler (Alptekin, 2011, s. 251). Ayrıca bazı bölgelerde aş erilen yiyecek ile dünyaya gelen çocuğun vücudundaki bazı belirtiler arasında ilişki söz edilmektedir (Sümbüllü, 2004, s. 138). Kilis ve yöresinde hamile kadının canının istediği yiyecekler ve bebeğin fiziksel özellikleri ve cinsiyetiyle ilgili birtakım çıkarımlarda bulunmaktadır.

Yörede aşermeyle ilgili olarak yapılan uygulamalar şöyledir:

✓ Kadın hamilelikte canının istediği şeyi mutlaka yemelidir. Yemediği takdirde çocuğun vücudunda doğum lekesi olacağı düşünülmektedir. Kadının canı isteyip de yiyemediği şey olduğunda doğum lekesinin olmaması için hamile kadın avuç içlerini yalayarak göğüslerine sürmektedir (KK.10).

✓ Kadının hamileliği süresinde yaptıklarının çocuğa yansıtacağına inanılmaktadır. Örneğin çocuğun herhangi bir yerinde leke olmaması için hamile kadının ciğer, şamu dut, çilek gibi şeylere temas etmesi engellenir (Erol, 2012, s. 366; KK.6).

✓ Hamile kadın bir şeyden tiksirse el ve yüzüne peryavşanı otu sürülür. Böylelikle tiksintinin geçeceğine inanılır (KK.14).

✓ Hamile kadının tiksindiği şeyler eve getirilmez (KK.10).

✓ Annenin hamilelikte tiksindiği şeylerden ileride bebeğin de tiksineceğine inanılır. Bu nedenle anne adayına tiksinebileceği şeyler gösterilmez, o şeylerin adından bahsedilmez (KK.10).

✓ Annenin hamilelikte tiksindiği şeylerden ileriki hayatında çocuğun da tiksineceğine inanılır (KK.9).

Cinsiyetle İlgili Tahmin

Günümüzde hamileliğin üçüncü ayından itibaren aileler bebeğin cinsiyetini ultrasondan öğrenebilmektedir. Ancak geleneksel yöntemlerle bir dönem bebeğin cinsiyetini tahmin etmek için birtakım uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Kilis halk kültüründeki uygulamalardan bazıları şunlardır:

✓ Büyük bir minderin bir köşesine bıçak, bir köşesine de makas konulmaktadır. Anne adayı eğer makasın olduğu tarafa oturursa kızı olacağı, bıçağın üzerine oturursa oğlu olacağı düşünülür (KK.14).

✓ Hamile kadının canı tatlı isterse erkek çocuğu, ekşi isterse kız çocuğu olacağına inanılır (Erol, 2012, s. 366).

✓ Bebeğin cinsiyetini tahmin etmek için kadının karnının şekline bakılır. Hamile kadının karnı sivriyse oğlan; yayvan ise kız evladı olacağına inanılır (KK.14).

- ✓ Kadın, hamilelikte çirkinleşir ve yüzünde lekeler oluşursa kızı olacağına; güzelleşir ve yüzü pürüzsüzleşirse erkek bebeği olacağına inanılır (KK.2, KK.14).
- ✓ Hamilelikte mide bulantısı ve yanması çok olursa bebeğin saçlı (kız), bulantı ve yanma az ise saçsız (erkek) olacağına inanılmaktadır (KK.3).
- ✓ Anne hamileyken nişan yüzüğü çıkarılır, yüzüğe ip bağlanır ve annenin karnına doğru sallanır. Yüzük daire şeklinde gidip gelirse çocuğun kız; doğru gidip gelirse erkek olacağına inanılır (KK.14).
- ✓ Hamilelikte anne karnında bebek, erken oynarsa erkek; geç oynarsa bebeğin kız olacağına inanılır (KK.6).
- ✓ Hamilelikte fark ettirmeden anne adayının başına tuz serpilir. Bu esnada hamile kadın burnunu kaşırsa oğlu, ağzını kaşırsa kızı olacağına inanılır (KK.9).
- ✓ Hamilelikte annenin karnındaki kahverengi çizgi çok belirginse bebeğin erkek, belirgin değilse kız olacağına inanılır (KK.10).
- ✓ Bebek doğduktan sonra burnunun üstünde kaşlarına yakın yerde mavi damar belirgin olursa sonraki çocuğun erkek, belirgin değilse kız olacağına inanılır (KK.15).
- ✓ Hamile kadın rüyasında incir yediğini görürse kızı olacağına inanılır (KK.8).
- ✓ Aile büyüklerinden birisi rüyada ocak görürse bebeğin erkek olacağına inanılır (Erol ve Alptekin, 2023, s. 440).
- ✓ Doğacak bebeğin cinsiyet tahmini için kasaptan kelle alınır. Kelle temizlendikten sonra çeneden ikiye ayrılır. Eğer kellenin çene kemiğinin üzerinde et olursa doğacak bebeğin cinsiyetinin kız, eğer et olmazsa erkek olacağına inanılır (KK.13).
- ✓ Çocuğun eşi yani plasenta üzerindeki sembollerin bir sonraki gebelikteki çocuğun cinsiyeti hakkında bilgi vereceğine inanılır. Plasentadaki şekil mercimek gibi olursa bir sonraki çocuğun erkek, başak gibi olursa kız olacağına inanılır (KK.4).
- ✓ Gebelik sürecinde bebek annenin sağ karın boşluğuna yerleşirse bebeğin erkek, sol karın boşluğuna yerleşirse kız olacağına inanılır (KK.8).
- ✓ Aileden birisi doğacak bebeğin cinsiyetini tahmin etmek amacıyla cennet hurmasının çekirdeğini dişiyle ikiye böler. Çekirdeğin içerisindeki beyaz tabaka kaşığa benziyorsa doğacak bebeğin kız, bıçağa benziyorsa erkek olacağına kanaat getirilir (KK.12).
- ✓ Doğacak bebeğin cinsiyetini öğrenmek amacıyla 1-2 yaşlarındaki bir çocuğu aile bireyinden birisi kucağına alır. Çocuğun ayaklarını avuç içine gelecek şekilde tutar. “Bebek kızsaa sağ; erkeksaa sol ayağını salla.” der. Bebek hangi ayağını sallarsaa doğacak bebeğin cinsiyetiyle ilgili tahminde bulunulur (KK.11).

Doğum Öncesi Dönemde Diğer Sakınma ve Uygulamalar

Doğum öncesi dönemde gerçekleştirilen sakınma ve diğer uygulamalarda toplumun tecrübelerinin etkisi söz konusudur. Bu sakınma ve uygulamaları yerine getirmek, bir nevi çocuğu ve anneyi doğum sürecinde güvence altına almak anlamına gelmektedir. Doğum öncesiyle ilgili bu uygulamaların doğacak çocuğun fiziki özelliklerine, cinsiyetine, huy, kişilik ve karakterine doğrudan tesir edeceğine inanılır (Başal, 2006, s. 47-48). Yörede tespit edilen doğum öncesi dönemdeki diğer sakınma ve uygulamalar şunlardır:

✓ Anne adayı hamileyken saçını kestirirse bebeğin ömrünün kısa olacağına inanılmaktadır. Bu nedenle doğum gerçekleşinceye kadar anne adayı saçını kestirmez (KK.10, KK.16).

✓ Anne adayı, çocuğunun yüzünde ben olmasını isterse karabiber çekirdeklerini yutar veya çocuğun vücudunda ben olmasını istediği yere renkli kalemle dokunur (KK.2).

✓ Bebeğin fiziksel olarak çirkin, karakter olarak da kötü huylu olmaması için anne adayı çevredeki kötü huylu kişilerden ve uğursuzluk getireceğine inanılan hayvanlardan uzaklaştırılır (KK.16).

✓ Çocuğunun zeki olmasını isteyen anne adayı bol bol ceviz ve balık tüketir (KK.12, KK.16).

✓ Bebeğin gamzeli ve güzel olması için gebe kadına ayva yedirilir (Erol, 2012, s. 366; KK.5, KK.6).

✓ Hamile kadına bamyaya yedirilmez. Çünkü bebeğin ağzından sürekli salya akacağına inanılmaktadır (KK.9).

✓ Hamile kadına tavşan eti yedirilmez. Çünkü bebeğin dudaklarının ayrı olacağına inanılır (KK.3, KK.8).

✓ Anne adayına paça çorbası içirilmez. Aksi takdirde çocuğun vücudunun kıllı olacağına inanılır (KK.1, KK.4).

✓ Çocuğun vücudunda leke olur düşüncesiyle hamile kadına ciğer yedirilmez (KK.5, KK.6).

✓ Doğacak bebeğin gamzeli olması için hamile kadının ayva yedikten sonra yanaklarına ve karnına dokunması gerektiği düşünülür (KK.4).

✓ Çocuğun gözlerinin yeşil olması isteniyorsa anne adayına bol bol yeşillik yemesi önerilir (KK.7).

✓ Doğacak çocuğun vücut ölçülerinin düzgün olması ve giydiklerinin yakışması için hamileliğin son haftalarında anne adayına kırkbayır yedirilir (KK.2).

✓ Anne adayı çocuğunun kime benzemesini isterse hamilelik sırasında en çok o kişiyle görüşür ya da o kişinin fotoğrafına bakar. Anne adayı sevmediği kişilerle görüşmez ve iletişim kurmaz. Bu süreçte anne adayı kimseyi kınamaz ve dedikodusunu yapmaz. Aksi takdirde çocuğunun kınanan durumu yaşayacağına inanır (KK4, KK.6).

✓ Hamilelikte anne karnında bebek hareket etmezse kadının göğsüne elma konulur. Göbeğine ise ya sarımsak ya da kahve telvesi sürüldükten sonra bebeğin hareket edeceğine inanılır (KK.7).

Doğum Sırası Uygulamalar

Doğum, sevinçle karşılanan bir eylemdir. Çünkü çocuk çoğalmayı dolayısıyla gücü temsil eder ve soyun devamını sağlar. Doğum sırasında anne ve çocuğun zarar görmemesi önemlidir. Bu nedenle anne adayının doğum sırasında zorlanmaması, tehlikeli bir durumla karşılaşmaması ve bebeğin sağlıklı şekilde dünyaya gelmesi için Kilis ve yöresinde çeşitli uygulamalar mevcuttur. Uygulamalar şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

✓ Yeni doğmuş bebeğin dinî değerlere bağlı olması için doğar doğmaz ağzına Zemzem suyu damlatılmaktadır (KK.7).

✓ Doğumun kolay gerçekleşmesi için Hacca ya da Umre'ye giden kişilerden Meryemana otu istenir. Annenin doğum suyunun gelmesiyle beraber bu ot, bir bardak suya ıslanır ve anne adayına içirilir. Suyu içen kadının rahminin genişleyip açıldığına inanılır. Doğum gerçekleştikten sonra suyun içindeki Meryemana otu çıkarılır. Aksi takdirde kadının rahminin genişleyeceğine ve iyileşmesinin güçleşeceğine inanılır (KK.15).

✓ Doğumun zor gerçekleştiği durumlarda doğuma yardım eden kadınlardan birisi hamile kadını sırtına alarak silkeler. Bebeğin aşağı inmesi ve doğumun kolay olması için bu uygulama yapılır (KK.3).

✓ Tereyağı ve zeytinyağı karıştırılarak macun hâline getirilip kadının rahim ağzına sürülür. Böylece rahmin açılması ve doğumun kolay olması sağlanır (KK.3, KK.14).

✓ Ağzı dualı bir kişiye yazdırılan muska hamile kadının bacağına asılır. Böylece kadının doğumunun kolay olacağına inanılır (KK.3).

✓ Doğum sırasında evdeki musluklar açık bırakılır. Su sesini duyan kadının kolay doğum yapacağına inanılır (KK.5).

✓ Bebek doğum anında ilk kimi görürse kaderinin ona benzeyeceğine inanılır (KK.11).

✓ Sabaha karşı dünyaya gelen çocukların kısmetinin ve bahtının açık olacağına inanılır. “Güneşin aydınlığını alıp geldi, bahtı da güneş gibi büyük ve aydınlık olacak.” denir (KK.8).

Doğum Sonrası Uygulamalar

Kültürümüzde doğum sonrasında anne ve bebek çevresinde pek çok inanç ve pratik geliştirilmiştir. Bu pratikler anne ve bebeği doğum sonrasında meydana gelebilecek sıkıntıları önlemeye ve sağaltmaya yönelik geleneksel uygulamalardır. Modernleşme ile birlikte maddi ve manevi hayatımızda birçok farklılaşma meydana gelmiştir. Bu farklılaşma ve değişim her ne kadar ritüelleri ve bazı törensel etkinlikleri etkilese de çoğunluğunun devam ettirildiği bilinmektedir (Bulut, 2017, s. 130). Çalışmada Kilis ve yöresinde doğum sonrasında anne ve bebek etrafında gerçekleştirilen uygulamalarda geleneksel yöntemlerin devam ettirildiği tespit edilmiştir.

Doğum yapan kadının 40 gün geçene kadarki günlerine lohusalık dönemi denilmektedir. Lohusalık ve yeni doğan çocuklarla ilgili yöreden tespit edilen çeşitli uygulamalar şöyledir:

Lohusa Kadın ve Çocukla İlgili Sakınma ve Uygulamalar

Lohusalık, doğumdan sonra kadınların fizyolojik ve psikolojik değişimler yaşadığı dönemdir. Bu dönemde kadın, doğumun etkisiyle psikolojik olarak yıpranmış ve fiziki olarak da yorgun durumdadır. Anne aynı zamanda bebeğin bakımıyla da ilgilenmek zorundadır. Bütün bunlar anne üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu süreci sağlıklı bir şekilde tamamlayan anne ve bebek birbirlerine uyum sağlamakta zorlanmamaktadır. Bu dönemde annenin çevresinden alacağı sosyal destek sonraki dönemlerin de güvenli devam etmesine olanak sağlamaktadır (Çevik ve Alan, 2020, s. 16).

Anadolu halk inanışları arasında, özellikle lohusalara musallat olarak anne ve çocuğuna zarar vereceğine inanılan alkarısı denilen kötü bir ruh tasavvuru vardır. Bu ruh; canlı bir varlık gibi uzun boylu, uzun parmakları ve tırnakları olan, dağınık saçlı, yağlı vücutlu, memelerini omuzlarından geriye atabilen, dişlek vs. bir kadın olarak tasvir edilir (Elçin, 1965, s. 3811-3812). Nitekim lohusalık dönemindeki bıçak, makas gibi metaller ve sarımsak, ekmeç gibi gıda maddeleriyle ilgili uygulamaların pek çoğu bu kötü ruhtan korunma amaçlıdır. Kilis'te bu kötü ruh için kırk basması tabiri de kullanılır.

Kırk /Al basması

Doğumdan sonraki kırk gün hem anne hem de bebek için önemlidir. Bu zaman diliminde annenin ve bebeğin hastalanmasına kırk basması denir (Artun, 1998, s. 85-107). Lohusa kadın doğum sırasında kan kaybettiği için kan kaybına bağlı olarak çeşitli halüsinasyonlar görmektedir. Bu sanrılar içerisinde en yaygını anne ve bebeğe yalnız kaldıklarında “al karısı ve karabasan”ın musallat olacağıyla ilgili inanıştır. Bu durumu bertaraf etmek için Kilis halk kültüründe tespit edilen uygulamalar şöyledir:

✓ Loğusa, çocuğunun bulunduğu evin damına çıkarılmaz. Çıkarsa lohusayı kırk basacağına inanılır (Erol, 2012, s. 367).

✓ Lohusalık sürecinde kadın ve bebek odada yalnız bırakılmaz. Taze kan kokusunu hisseden alkarısının evin dışında onları beklediğine ve ilk fırsatta basacağına inanılır (KK.11).

✓ Kötü ruhun anneye ve bebeğe zarar vermemesi için annenin ve bebeğin başucuna Kur'an-ı Kerim; yastığının altına makas, bıçak, çatal iğne veya toplu iğne gibi metal eşyalar konulur (KK7, KK.14)

✓ Anne ve çocuğun başucuna çalı süpürgesi konulur. Bu süpürge'nin kötü ruhları anne ve çocuktan uzaklaştıracağına inanılır (KK.2, KK.4).

✓ Al basmasından korunmak için lohusanın üzerine kırmızı renkli yorgan örtülür. Eğer mevsim yaz ise annenin ve çocuğun üzerine al (kırmızı) renkli yazma örtülür (KK.2, KK.4).

✓ Lohusa kadın kötü rüya görürse kırk basmaması için uykudan uyanınca sokağa bir soğan fırlatır ve attığı soğana bakmadan içeri girer (KK.3).

✓ Lohusa kadın kırk gün boyunca aynaya baktırılmaz. Çünkü kırklı kadının mezarının açık olduğuna inanılır (KK.16).

✓ Kırklı kadınla yeni doğum yapmış başka bir kadın karşılaştırılmamaya, bir araya getirilmemeye çalışılır. Çünkü kırklarının birbirini basacağı ve kadınlara zarar vereceğine inanılır. Lohusa kadınlar bir araya gelmek zorunda olduklarında ise kırk basmaması için iğne değiştirirler (KK.2, KK.5, KK.6).

✓ Eğer çocuğa ve anneye kırk basarsa sembolik olarak şu eylemler gerçekleştirilir. Bunun için öncelikle dört yol ağzına bir ocak kurulur. Kırklı çocuğun üzerindeki elbiseler çıkarılır ve çocuk su dolu bir kazana konur. Kazanın altına her gelen geçen komşu bir odun bırakır, bu esnada ateş yakılmaz. Çocuk bir süre bekletilir ve bu eylemden sonra kırk basmasının geçeceğine inanılır (KK.6, KK.7).

Eş/ plasenta

Plasenta, hamilelik sürecinde rahimde gelişen bir dokudur. Rahimde bebek için oksijen ve besin sağlarken, bebeğin kanındaki işe yaramayan maddelerin dışarı atılmasına yardımcı olur (acibademobil.com.tr, 2023). Kültürümüzde plasenta (eş) bebeğin bir parçası olarak kabul edildiği için plasentanın akıbeti çocuğun akıbetiyle ilişkilendirilir (Bozkuş Eğri ve Konak, 2011, s. 152). Kilis halk kültüründe eş/plasentayla ilgili inanış ve uygulamalar şunlardır:

✓ Halk arasında eş denilen ve çocuktan hemen sonra gelen plasenta çocuğun bir parçası olarak kabul edilir. Eşin çığnenmeyecek bir yere gömülmesi çocuğun kaderi üzerinde etkili olacağına inanılır (Erol, 2012, s. 367; KK.3).

✓ Anne adayına hamilelikte sakız çiğnetilmez. Eğer çiğnerse eş/plasentanın büyük olacağına inanılır (KK.16).

✓ Doğumdan sonra plasenta genellikle kimsenin geçmeyeceği uzak bir yere götürülür ve gömülür. Köpek, çakal, sırtlan gibi hayvanların yememesi için gömülen yerin de üzerine büyük bir kaya parçası konur. Plasentayı eğer bir hayvan buradan çıkarıp yerse, bebeğin öleceğine inanılır (KK.5, KK.6).

✓ Doğan bebeğin eşi ters yüz edilerek bir sonraki çocuğun cinsiyeti tayin edilmeye çalışılır. Çocuğun eşi ters yüz edildikten sonra bir sonraki doğacak kardeşinin farklı cinsiyette olacağına inanılır. Bu uygulamayı genellikle ardı ardına kız veya erkek çocuğu olan aileler gerçekleştirir (KK.5).

Anne sütü

Bebeğin doğduğu andan itibaren beslenmesini sağlayan en önemli besin, anne sütüdür. Zira anne sütü içerisinde bebeğin bağışıklık sistemini güçlendirecek etken maddeler bulunmaktadır. Anne sütüyle beslenmeyen bebeklerin fiziksel gelişimlerinde birtakım sıkıntılar olacağı ve bebeğin çabuk hastalanacağıyla ilgili inanışlar söz konusudur. Öyle ki anne sütü; bebeğin gelişim sürecindeki en ideal sıvı, besin ve enerji kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır (Hancıoğlu Aytaç ve Yazıcı, 2020, s. 22). Anne sütü bebeğin ilk aylardaki gelişimi için önem arz ettiğinden Kilis ve yöresinde anne sütünün çok olması ve azalmamasıyla ilgili şu uygulama ve inanışlar mevcuttur:

✓ Annenin sütünün azalmaması ve kesilmemesi için anneyi korkutacak herhangi bir eylem yapılmaz, anneye kötü haberler söylenmez ve kızılmaz (KK.10).

✓ Lohusa kadının misafir uğurlamasına izin verilmez. Misafirle birlikte sütünün de gideceğine inanılır (KK.15).

✓ Sütün bol olması için anneye simit aşısı, bulgur pilavı ve yeşil soğan yedirilir (KK.14).

✓ Pekmez, irmik ve tereyağı pişirilip bulamaç yapılır. Doğum yapan kadına 40 gün boyunca yemekten önce veya sonra bu bulamaç yedirilir. Özellikle yatmadan önce yedirilirse annenin sütünün çok olacağına inanılır (KK.14).

✓ Yeni doğum yapan kadına bol tereyağlı yumurta ve baş soğanla simit aşısı yapılır. Bu sayede annenin sütünün bol olacağına inanılır (KK.11).

✓ Yeni doğum yapan kadının sütü çok olsun diye bir sofraya çeşitli yeşillikler konur ve annenin koyun gibi meleyerek yeşillikleri yemesi sağlanır (KK.10).

Nefse hamamı

Nefse¹ hamamı daha çok yörede Gaziantep ve Kilis'in şehir merkezinde oturan aileler tarafından gerçekleştirilmektedir. Doğum yapan kadının rahmi yaralı olduğu için bir süre banyo yapmasına izin verilmez. Banyo yaptığı takdirde rahmin iltihaplanacağı düşünülür. Doğumu takip eden kırk günün sonunda lohusa olan kadın ve yakın akrabaları hamama giderek birtakım uygulamalar gerçekleştirmektedir. Yörede buna nefse hamamı adı verilmektedir. Hamamda lohusa kadına gelinlik veya beyaz bir sabahlık giydirilmektedir. Hamama gelen misafirlere önceden hazırlanmış dolma, lahmacun, köfte gibi yemekler; cennet çamuru, baklava gibi tatlılar ve türlü meyveler ikram edilir. Daha sonra şüdü² sürme işlemi yapılır. Belli bir süre beklenerek

¹ Yeni doğum yapmış kadına yörede verilen isimdir.

² Birçok baharatın balla birleşmesinden meydana gelen bir çeşit macun.

vücuttaki şüdüttün ter ile akması sağlanır. Lohusa kadının yıkanmasıyla birlikte nefse hamamı sona erer (Erol, 2012, s. 367).

✓ Nefseye gelinlik veya beyaz sabahlık giydirilir. Hamam kapısı kapatılır. Başka kadının kırkı nefseye basmasını diye hamama en son nefseye bebek girer. Şüdüttürüldükten sonra verdiği acıdan lohusa kadın şikâyet etmesin diye etrafında türküler söylenilir. Defler, ziller çalınarak eğlenceler düzenlenir (KK.2).

✓ Nefse hamamı için ayrıca önceden bir hayvanın karnı temin edilir. Karnın içindeki pislikler boşaltıldıktan sonra bebek içine konulur. Bir müddet bebek karnın içinde kaldıktan sonra çıkarılır. Bu işlem yapıldıktan sonra çocuğun bağışıklık sisteminin güçlü olacağına inanılır (KK.2).

✓ Nefse hamamı lohusanın kırkının bittiği anlamına gelmektedir. Artık anneliğin başlangıcına, kırklık bitimine ve annenin temizlendiğine işaret sayılır. Ayrıca önceden lohusa şerbeti hazırlanarak hamamda dağıtılır (KK.15).

Göbek bağı

Kilis ve yöresinde yeni doğan bebeğin göbek bağı ile bebeğin geleceği arasında bir ilişkinin olduğu inancı söz konusudur. Bu nedenle yeni doğan bebeğin göbek bağı, anne hastanede doğum yapmış olsa bile temin edilerek çeşitli uygulamalar yapılır.

✓ Yeni doğan bebeğin dinî duygularının bütün olması isteniyorsa, göbek bağı cami avlusuna bırakılır veya Kur'an-ı Kerim içerisinde saklanır (KK.5).

✓ Aile, çocuğunun ileride eğitilmiş bir birey olmasını istiyorsa aile büyüklerinden birisi göbek bağını okul bahçesine gömer (KK.3).

✓ Çocuğun büyüyünce evine bağlı olması için göbek bağı ya evin bahçesine gömülür ya da evde sandık içerisinde saklanır (KK.13).

Kırklama

Bebek ve annenin sıkıntılı süreci olarak adlandırılan kırk günü tamamlamasıyla birlikte, başta alkarısı olmak üzere birçok tehlikeden kurtulduğu düşünülmektedir. Bahse konu olan gün bir kutlama edasıyla geçmektedir. "Kırklama törenlerinin lohusaya ve yeni doğana bir zararı olmadığı, aksine aileye psikolojik rahatlık sağladığı bilinmektedir." (Demirel Bozkurt vd., 2014, s. 111). Yöredeki uygulama ve inanışlar şöyledir:

✓ Bebek doğduktan kırk gün sonra kırklama veya kırk uçurma adı verilen uygulama gerçekleştirilir (KK.11).

✓ Bir kazanın içerisine su konulur. Daha sonra leğenin içerisine bir beze sarılmış kırk taş ve kazandaki sudan bir miktar ilave edilir. Leğendeki suyla çocuk yıkandırıılırken üzerine maşrapayla kırk kez bu sudan dökülür. Böylece bebeğin tüm kirlerinden arınacağına inanılır (KK.3). Yine Kilis'in bazı yerlerinde kırklama, bebeğin bir eleğin altına konulması ve eleğin üzerinden suyun dökülmesiyle de gerçekleştirilmektedir (KK.4, KK.8).

✓ Kırklama için hazırlanan suyun içerisine bazen kırk taş haricinde yumurta kırılır. Bu suda yıkanan çocuğun hastalıklara karşı güçlü olacağına inanılır (KK.7).

✓ Bebeğin kırklaması bittikten sonra kazanda artan su ile evin içerisindeki yatak, yorgan yüzü, kilim vb. yıkanarak ev de kırklanır (KK.5, KK.11).

✓ Kırklama esnasında kırk suyunun içerisine yüzük, nazar boncuğu gibi nesnelere de konulur (KK.2).

✓ Kırklamadan sonra leğenin içerisindeki kırk suyu genellikle dualar edilerek insan ayağının basmayacağı bir yere dökülür. Kesinlikle lavaboya dökülmez, döktürülmez (KK.9).

Tuzlama

Tuzlama, yörede bebeğin büyüdüğünde terleyince kötü kokmasını engellemek için genellikle kırkı çıktığı gün yapılan işlemdir. Anne için nefse hamamını uygulaması yapılırken bebek de tuzlanmaktadır. “Tuzlama, yeni doğan bebeğin tuzlu su ile yıkanması ya da bedeninin doğrudan tuzla ovulmasıdır.” (Aça, 2001, s. 94). Modern tıp uygulamalarına karşın Türk dünyasının genelinde olduğu gibi Kilis ve yöresinde hemen hemen kırkı çıkan her bebek için bu uygulama yapılmaktadır. Tuzlamayla ilgili tespitler şöyledir:

✓ Yörede bu uygulama iki farklı şekilde yapılmaktadır. İlki su dolu kovanın içerisine belli bir miktar su konulması ve çocuğun bu suyla yıkanmasıdır. Diğeri ise vücudu nemlendirilen bebeğin tuzla ovulmasıdır (KK.5).

✓ Tuzlamayı genellikle aile büyüklerinden bir kadın yapar. Tuzlama esnasında bebek için dualar edilmekle beraber “İlerideki hayatında gelin ol, doktor ol, zengin ol vb.” temennilerde de bulunulur (KK.13).

✓ Tuzlamadan beş gün önce tuz ve zeytinyağı karıştırılıp krem hâline getirilir. Annenin kırklaması yapıldıktan sonra evde bebeğin de kırklaması ve tuzlaması yapılır (KK.14).

✓ Bebek doğduktan belli bir süre geçtikten sonra kırklama ile birlikte tuzlama da yapılır. Yani bebek doğar doğmaz tuzlanmaz çünkü yeni doğmuş bebeğin cildi çok hassastır (KK.2, KK.7).

✓ Emziren anne çok salçalı yemekler yerse bebeğin pişik olacağına inanılır (KK.9). Tuzlama yapıldıktan sonra bebeğin hem pişik olmayacağına hem de terinin kokmayacağına inanılır (KK.3). Bebeğin pişik olmaması için yapılan diğer uygulama da bebeğin bezine höllük adı verilen toprak konulmasıdır (KK.11).

✓ Bebeğin ağız içi ve dili üzerinde yara oluşmaması için de bebeğin ağzına bir yudum tuzlama suyundan verilmektedir (KK.1).

✓ Yeni doğan bebeğin büyüyünce kokmaması için yörede yapılan diğer bir uygulama da murtlama adı verilen işlemdir. Bu uygulama şöyledir: Baharatçıdan murt bitkisi³ alınır. Havanda dövülerek içine tuz ve zeytinyağı eklenerek karıştırılır ve iki saat bekletilir. Elde edilen karışım bebeğin kulağına, burun deliğine, koltuk altına, parmak arasına, ağız içine kadar her yerine sürülür. Böylece bebeğin büyüdüğünde kokmayacağına inanılır (Erol, 2012, s. 367; KK.16).

Ad verme

Türk kültüründe ad verme önemli hadisedir. Sahip olunan adın; kişinin karakterini, toplum içindeki konumunu, geleceğini etkileyeceğine inanıldığı için ad verme eylemi bir tören havasında gerçekleştirilmektedir (Kızıloğlu, 2021, s. 54). Bu nedenle bebelere ad verilirken dikkat edilmekte ve ad verme eylemi belirli kriterlere göre yapılmaktadır. Bununla birlikte çocuğa verilen bazı adların doğum yeri ve zamanıyla ilgisi söz konusudur (Dilek, 1996, s. 52). Kilis ve yöresinde ad vermeye ilgili bazı uygulamalar şu şekildedir:

✓ Çocuklara genellikle saygıdan ötürü aile büyüklerinin ismi verilir (KK.15).

³ Mersin bitkisi.

- ✓ Erkek çocuklara soyu temsil eden atanın adı verilir (KK.12).
- ✓ Doğum sırasında veya sonrasında sürekli çocukları vefat eden aileler tarafından çocuklarına Durmuş, Dursun, Yaşar gibi adlar verilir (KK.8).
- ✓ Doğan bebeğin son çocukları olmasını isteyen aileler çocuklarına Dursun, Durmuş, Songül, Soner gibi isimler verir (KK.9, KK.11).
- ✓ Aile bir sonraki çocuklarının cinsiyetinin farklı olmasını istiyorsa son doğan bebeklerine Döndü, Döne gibi isimler verir (KK.12).
- ✓ Doğumdan önce anne veya babanın rüyasına giren bir zatın çocuğa verilecek adı söylenmesi üzerine bu ad verilir (KK.7, KK.12).
- ✓ Çocuğu olmayan aileler türbe, yatır ve ziyaret yerindeki şahsın adını bebekleri dünyaya gelince verirler (KK.3).
- ✓ Yeni doğan bebeğe, gerçek hayatta bahtının ve şansının açık olduğu düşünülen kişilerin adları verilerek bebeğin de bahtının açık olması istenir (KK.9).

Saç-tırnak kesme

Kilis halk kültüründe saç ve tırnakların kesildikten sonra canlılığını koruduğuna inanılır. Ayrıca kesildikten sonra canlılığını devam ettirdiği düşünüldüğü için saç ve tırnağın bireyin geleceğini etkileyeceğiyle ilgili düşünceler mevcuttur. Bu nedenle tırnak ve saçla ilgili olarak yörede çeşitli uygulamalar karşımıza çıkmaktadır.

- ✓ Bebeğin tırnağının ilk altı ayda kesildiği takdirde ömrünün kısa olacağına inanılır. Bu nedenle bebeğin tırnağı altı ay dolmadan kesilmemektedir (KK.11).
- ✓ Bebeğin ileride zengin olması isteniyorsa tırnakları ilk kez kesildikten sonra elleri para dolu bir cüzdana sokturulur (KK.12, KK.15).
- ✓ Altı ayını doldurmadan önce çocukların saçı kesilmez, kesilirse çocuğun kısmetinin kesileceğine ya da çocuğun ömrünün kısa olacağına inanılır (KK.3).
- ✓ Çocuğun ileride kel olmaması için ilk tıraştan sonra, saçı usturayla kazınır (KK.11).
- ✓ Bebeğin kesilen ilk saç ve tırnakları çöpe ya da ateşe atılmaz. Bebeğin yaşamıyla ilişkilendirildiği için bir beze sarılarak saklanır veya toprağa gömülür (KK.14).
- ✓ Bebeğin ilk tıraşında kesilen saçları alınarak kuyumcudada tarttırılır. Saçın ağırlığı karşılığında altın alınıp fakirlere dağıtılır (KK.4, KK.13).
- ✓ Saç ve tırnak kesimi bebek sağlıklı ise üç ay sonra yapılır. Bu sırada kadınlar kendi aralarında toplanarak bir yemek yapar, Kur'an okutulur. Aile büyüklerinden bebek için bahşiş toplanır (KK.14).
- ✓ Kadın hamileyken saçını kestirmez. Çünkü doğacak bebeğin ömrünün kısa olacağına inanılır (KK.16).
- ✓ Bebeğin kesilen saç ve tırnağı kesinlikle ateşe atılmaz. Genellikle bir beze sarılarak saklanır (KK.9).

Köstek kesme/kırma

Köstek kırma, yürüme evresine gelen çocukların yürümesinin gecikmesi ya da yürüme bozukluğu yaşaması durumunda gerçekleştirilen bir uygulamadır. "Kötü cinler tarafından vurduğuna inanılan köstek, genellikle 'köstek kesme' diye adlandırılan bir işlemle giderilmektedir." (Karakaş 2012, s. 80). Köstek kırma eylemi gerçekleşmeyen çocukların ileriki

yaşlarda sık sık düşeceklerine ve bu düşmelerden zarar göreceklarine inanılmaktadır. Kilis ve yöresinde köstek kesme/kırma ritüelinde şu uygulamalar yer almaktadır:

✓ Çocuk dışarıda bir yere oturtulur, ayak parmaklarına ince, kolay kırılacak bir ip bağlanır. Yanına yürümeye başlamış akranlarından birkaç çocuk daha getirilir. Çocukların karşısına şeker, çikolata vb. şeyler konulur. Akranlarının yürüdüğünü gören çocuk da yürümek için çabalarken ayağındaki köstek kırılır. İpin kırılmasıyla çocuğun ayaklarındaki bağın koptuğuna ve rahat şekilde yürüyeceğine inanılır. Bu uygulama çocuk düşmesin, yıkılmasın ve kuvvetli olsun diye yapılır (KK.13).

✓ Vakti geldiği hâlde bir çocuk hâlâ yürüyemiyorsa, cuma günü sela verilirken kıble tarafta bulunan bir çörtenin altından geçirilir. Çocuğun iki kolunun altından tutulur ve “Ayaksıza ayak ver, iki eline dayak ver, destur destur.” denerek karşı tarafa kadar üç kere götürülür. Bu işlem üç cuma tekrarlanır (Erol, 2012, s. 368).

✓ Yürümesi geciken çocuk için köstek kesme yapılır. Bunun için çocuğun iki bacağı ipe bağlanır. Cuma namazından ilk çıkan kişiye bacadaki ipler kestirilir (KK.2).

✓ Köstek kesme herkese yaptırılmaz. Özellikle yürümesinde veya ayaklarında bir sıkıntı olmayan kişiye yaptırılır (KK.4, KK.7).

✓ Yörede yürürken, oturup kalkarken sık sık düşen kişilere “kösteği kırılmamış” denir (KK.5).

Diş hediği

Bebeğin ilk dişi görüldükten sonra yakın akraba ve komşuların bir araya gelerek tören havasında çocuğun çıkan dişini kutladıkları bir uygulamadır. Bu gelenekteki amaç çocuğun dişlerinin sağlıklı olması ve düzgün çıkmasıdır. Diş hediği için bir araya gelen kişiler; dualar edip, maniler söyleyip iyi temennilerde bulunarak diş hediğinden yerler (Alptekin, 2021b, s. 165-166).

✓ Diş hediğinin diğer adı “diş bulguru”dur. Hediğin ana malzemesi buğdaydır. Ancak yörede buğdayın içerisine nohut ve mısır eklenerek de yapılmaktadır (KK.6).

✓ Pişirilen buğday bazen tercihe göre tuzla bazen de şekerle tüketilmektedir. Hedik tabağı genellikle cevizle süslenmektedir (KK.9, KK.14).

✓ Diş hediğine gelen misafirler dişi yeni çıkan çocuğa hediyeler getirmektedir (KK.15).

✓ Diş hediği bol miktarda hazırlanarak davete gelemeyen komşulara da gönderilir. Komşular da hediğin gönderildiği tabağın içerisine çocuk için çeşitli hediyeler göndermektedir (KK.13).

✓ Diş hediğinde çocuk, bir kalburun içine oturtulur. Kalburun içine çeşitli aletler konur, çocuk hangi aleti eline alırsa ileride o işle (meslekle) uğraşacağına inanılır (Gökşen ve Burkay, 2020, s. 218).

✓ Diş hediği cuma selasından önce yapılır. Hazırlanan hedikten çocuğun başına serpilir. Bu arada evdeki kalburun içine tarak, makas, kalem gibi nesnelere konulur. Çocuğa kalbur uzatılır, çocuk hangi nesneyi alırsa o mesleği yapacağına inanılır (KK.11).

Konuşma güçlüğü

Çocuklar genellikle bir, bir buçuk yaşında ilk kelimeleri söylemeye yani konuşmaya başlar. Konuşmanın gecikmesi ya da bozuk olması yörede bazı uygulamaları da beraberinde getirmektedir. Konuşma güçlüğü ve bozukluğunun sebepleri arasında işitme problemleri, damak yarıkları, dilin küçük ya da büyük olması, çene yapısı, çarpık dişler, dil bağının aşırı

uzun olması, dil ucunda kütlük, küçük dilin olması gerekenden küçük olması ya da yarılması, düz veya yüksek damak yapısı gibi ağız içi problemleri ve dil kaslarıyla sinirlerdeki bozukluk gibi yapısal problemler bulunmaktadır (centralhospital.com, 2023). Konuşma zorluğu çeken çocuklarla ilgili olarak Kilis ve yöresindeki pratikler şunlardır:

✓ Konuşamayan ya da geç konuşan çocuklar Şurhabil Bin Hasene türbesine götürülür. Burada bir tasın içine o ziyarette bulunan yedi kapının anahtarı konulur. Türbenin bahçesinde bulunan kuyudan alınan su türbedeki tasa doldurulur. Bu sudan çocuğa içirilir ve anahtarlar çocuğun ağzında kilit açıyormuş gibi çevrilir. Bu işlem üç cuma tekrarlanır (Bayındır, 2022, s. 51; KK.11).

✓ Konuşma çağına gelip konuşamayan çocuğa çiğ bıldırcın yumurtası içirilir (KK.8).

✓ Geç konuşan çocuğun konuşması için güvercinlerin içtiği sudan içirilir. Bu âdet ise çocuğun hem çabuk hem de güzel konuşması içindir (KK.4).

✓ Üç, dört yaşına gelmesine rağmen çocuk konuşmakta zorluk çekiyorsa bülbül eti yedirilir (KK.6).

✓ Konuşmakta güçlük çeken çocuklara kellenin dili yedirilir (KK.13, KK.16).

✓ Şih Efendi tekkesine cuma selasından evvel gidilir. Tekkede dağıtılan ekmekten ve tekkedeki sudan alınır. Dualar edildikten sonra çocuğa ekmekten yedirilir, sudan içirilir. Bu sayede çocuğun konuşmasının düzeleceğine inanılır (KK.13).

Doğum Sonrası Diğer Sakınma ve Uygulamalar

Lohusa kadın ve yeni doğan çocukla ilgili birtakım sakınmalar, inanışlar ve halk hekimliği uygulamaları görülür. Bunlardan bazıları şöyledir:

✓ Huysuz ve sürekli ağlayan çocuklar Hulk Dede türbesine götürülür. Anne veya baba bir gece çocukla türbede sabahlar. Hulk Dede'nin burada bulunan şapkası çocuğun başına geçirilip dua edilir. Böylece çocuk sakinleşip uyumlu olacağına inanılır (Bayındır, 2022, s. 58).

✓ Yeni doğan bebek annesini tanımaya başladığında annenin saçları dökülür (KK.9).

✓ Bebeğin vücudunda tüylü olan yerler anne sütüyle silinirse bu tüyler dökülür (KK.9).

✓ Bebeğin kıyafetlerinin yıldız yüzü görmemesi gerektiği inancı vardır. Yani akşam ezanı okunmadan önce bebeğin kıyafetleri asılı olduğu yerden toplanmalıdır. Böylece çocuğun huysuzlaşması ve gece boyu ağlaması engellenmiş olunur (KK.7).

✓ Yeni doğan bebeğin üzerinden geçilirse çocuğun boyunun kısa olacağına inanılmaktadır (KK.9).

✓ Yeni doğan bebeğin büyüyünce ayağı kaşınmasın diye topukları jiletlenir (KK.6).

✓ İştahsız olan çocukların tiksineye düştüğüne inanılır. Çocuğun iştahının açılması için bir bardak suya peryavşanı otu ıslanır. Bu sudan çocuğa bir tatlı kaşığı içirilir. Böylece tiksineğin geçeceğine ve iştahını açılacağına inanılır (KK.6).

✓ Çocuk sağlıklı şekilde dünyaya gelmişse akika kurbanı kesilir. Allah'a şükretmek amacıyla zengin-fakir ayırt etmeden kesilen kurbanın eti çevredekilere dağıtılır (KK.4).

✓ İsilik olan bebeğe inci takılırsa isiliğin hemen geçeceğine inanılır (KK.9). Bunun yanında diğer bir uygulama da şöyledir: Bebek isilik olursa bir tutam susam dalı suya ıslanır ve hazırlanan suyla bebek yıkanır (KK.7).

✓ Çocuğun gözünde kütüt (arpacık) çıkarsa kapıya 41 tane kahke yapıp asılır. İnsanlar kapının altından geçtikçe çocuğun gözündeki kütütün geçeceğine inanılır (KK.3).

✓ Kız çocukların iki yaşına kadar, erkek çocukların ise iki yaş iki aya kadar emzirilmesi gerektiğine inanılır (Erol, 2012, s. 367).

✓ Bir bebek eğer çok ağlıyorsa bebek bir çarşafa yatırılır. İki kişi sallamaya başlar. Sallarken üç kere “Benim elim değil, Fatime Anamızın eli” diyerek çocuk havada üç kere çevrilir. Böylece çocuğun susacağına inanılır (Erol, 2012, s. 367).

✓ Yeni doğum yapmış bir kadın ölü yıkanan suya basarsa, çocuğunun yüzünde mürebbe adı verilen çıbanlar çıkar. Bu çıbanları iyileştirmek için ya o ölünün suyu ya da suyun ısıtıldığı ocağın kömüründen alınıp bebeğin yüzüne sürülür. Böylece o yaraların geçeceğine inanılır (Erol, 2012, s. 367).

✓ Bebek doğduktan üç gün sonra topukları yorgan iğnesiyle dağlanır. Bu uygulama çocuğun büyüyünce topuklarının yarılmasını engellemek için yapılır (Erol, 2012, s. 367; KK.7).

✓ Yeni doğmuş bebeğin sancısı çoksa kepek ve tuz kavru olarak bir bezin arasına konur, bebeğin karnına zeytinyağı sürülür ve o bez ılıkken bebeğin karnına sarılır (Gökşen ve Bur kay, 2020, s. 214).

✓ Süt ve pirincin pişirilmesiyle elde edilen karışım bebeğin karnına sürülür. Bastık (üzüm pestili) ısıtılır ve bebeğin zeytinyağı sürülmüş karnının üzerine konur (Gökşen ve Bur kay, 2020, s. 214; KK.1).

✓ Bebeğin vücut gelişimi tam olması için halis zeytinyağı ılıtılarak içine tuz konulur. Çocuğun vücuduna sürülür. Özel dikilmiş bebek köyneği (gömleği) giydirilir (KK.2, KK.4, KK.7).

✓ Dişi çıkan ve ağrısı olan bebeğe taze soğan ya da sarımsak verilir. Bunların bebeğinin ağrısını keseceğine inanılır (KK.8).

✓ Diş çıkartan çocuğun salyasını durdurmak için bir Fatiha üç İhlas okunarak makasla sembolik olarak salyası kesilir. Böylece salyanın bir daha akmayacağı düşünülür (KK.8).

✓ Yeni doğan bebeğin ağzında pamukçuk çıktığında karbonatlı suyla ağzı yıkanır (KK.9).

✓ Yeni doğmuş bir bebek sarılık ise yedi tür ipek ipliğe çeşitli dualar okunarak bunlar sarılık tasının içindeki suya atılarak bu su bebeğe içirilir. Ayrıca bebeğin yüzüne mavi renk tül bent örtülür, mavi rengin sarı rengi ittiğine böylece sarılığın geçeceğine inanılır (Erol, 2012, s. 367; KK.8).

✓ Yeni doğan bebek sarılık olmasın diye bir diş sarımsak ipten geçirilerek bebeğin boynuna takılır (KK.10). Yeni doğmuş bebek sarılık olmuşsa anneye balık, bol meyve veya pekmez yedirilir. Bir hafta içinde bebeğin hastalıktan kurtulacağına inanılır (KK.2, KK.4). Bebek sarılık olmuşsa bebeğin yüzüne annenin çeyizinde getirdiği sarı tül bent örtülür (KK.5, KK.6). Sarılık olan bebeği sağaltma yöntemlerinden bir diğeri de bebeğin vücudunun dağlanmasıdır. Kısık yerlerinden (koltuk arası) tılsım olması için ufak çizikler yapılır, buradan kan akması sağlanır. Böylece sarılığın tedavi olacağına inanılır (KK.5).

✓ Kızamık olan çocuk kaynatılmış pirpirim (semizotu) suyuyla ile yıkanır. Bebeğin gömleği de o suya batırılarak kurutulur ve giydirilir. Çocuğa yuvarlak olan hiçbir şey yedirilmez ve çocuğun eline verilmez. Eğer bu sakımlar yapılmazsa çocuğun vücudundaki yaraların büyüyeceğine inanılır (Erol, 2012, s. 368).

✓ Kızamık geçiren çocukla ilgi olarak gerçekleştirilen diğ er bir uygulama da şöyledir: Kızamık olan çocuğun vücuduna banyo yaptırılırken haşlanmış pirinç sürülür. Çocuğa dokuz gün boyunca bal, yoğurt ve mercimek yedirilmez. Eğer yedirilirse çocuğun sesinin kısılacağına

inanılır. Sünnet olan ve kızamığa yakalanan çocuk kırk gün dışarı çıkarılmaz, çıkarılırsa kırk basacağına inanılır (Erol, 2012, s. 368).

✓ Yeni doğan bebek, kucakta çok gezdirilip beli incinmişse bebek mestiklenir⁴. Bunun için ilk önce bebek ağız üstü yatırılır, çapraz şekilde kol ve bacak üç kez birleştirilir, sonra kol ve bacaklar tekrar birleştirilir. Son olarak bebek iki bacağından tutularak ters şekilde kaldırılır. Bu işleme mestikleme denir (KK.16).

✓ Bebeğin bulunduğu odaya sıcak ekmek konulmaz. Konulursa bebeğin ağızında pamukçuk çıkaracağına inanılır (KK.16).

✓ Anne bebeğini emzirdiği sırada su içmez. Aksi hâlde bebeğin ağızında pamukçuk çıkacağına inanılır (KK.16).

✓ Yeni doğum yapan kadın bakla ya da makarna yerse bebeğin kabız olup çatlayacağına inanılır (KK.10). Çocuk kabız olmuşsa hıyarcembe suyu veya zeytinyağı içirilir (Erol, 2012, s. 368; KK.8, KK.12). Eğer bebek mama ile besleniyorsa mamasına zeytinyağı katılır (KK.5). Bebek kabız olmuşsa bezine bir yumurta kırılır ve altına bağlanır. Bu işlemin kabızlığı gidereceğine inanılır (KK.1).

✓ Çocuk çok fazla ağlıyorsa, cuma günü sela verilirken kible tarafta bulunan bir çörtenin altından geçirilir. Çocuğun ağızına babasının ayakkabısının altıyla üç kere yavaşça vurulur. "Akıllı dur. Akıllı dur. Akıllı dur." denir. Bu vesileyle çocuğun ağlamasının duracağına inanılır (KK.5).

✓ Bebeklerin bir yaşına kadar aynaya bakmasına izin verilmez, oğlancık isminde bir hastalığa yakalanacağına inanılır (KK.3).

✓ Bebeğin vücudu tüylü olmasın diye anne hamileyken şeftali yedirilmez (KK.6).

✓ Yeni doğum yapan kadına kırk gün boyunca mercimek, fasulye, lahmacun, keşkek ve pişmiş soğan yedirilmez. Bu yiyeceklerin de bebeğe degeceğine (gaz vb. rahatsızlıklara neden olacağına) inanılır (KK.2, KK.5, KK.6).

✓ Sünnet olan çocuğun cinsel organına zeytinyağı sürülür, zeytinyağının yarayı çabuk iyileştireceğine inanılır (Gökşen ve Burak, 2020, s. 218).

✓ Sancı çeken bebeğe kimyon kaynatılıp içirilir. Yine sancı çeken bebeğe anason çayı demlenir ve içirilir (KK.11).

✓ Lohusa kadının erken iyileşmesi için bol tereyağlı ve karabiberli yumurta yapılır. Yumurta yiyen annenin içinin pişeceğine ve daha hızlı iyileşeceğine inanılır (KK.16).

✓ Bebeğin gözünün mikrobi kırılınsın diye göze anne sütü damlatılır (KK.16).

✓ Bebeğin gözü güzel olsun diye sarımsak ile sürme çekilir (KK.16).

Sonuç

Geçmişten günümüze kadar insanoğlunun hayatındaki önemli olay ve durumlarla ilgili birtakım inanç ve uygulamalar karşımıza çıkmaktadır. Özellikle insan hayatında geçiş dönemleri olarak adlandırılan doğum, evlenme ve ölüm hayatın önemli safhaları olup hayat bu üç ana döneme göre şekillenmektedir. Bu dönemlerde yapılan uygulamalar genellikle bir tören havasında gerçekleştirilmektedir. Kültür hayatımızda gerçekleştirilen bu ritüeller sadece

⁴ Mestiklemek: Masaj yapmak.

İslamiyet etkisinde oluşan uygulamalar olmayıp İslamiyet öncesi inanç sisteminin getirmiş olduğu uygulamaları da içermektedir.

Doğum, neslin devamlılığını ifade ederken aynı zamanda toplumsal hayatta birlik ve beraberliği de sağlamaktadır. Zira bu dönemde başta aile bireyleri olmak üzere akrabalar, komşular ve diğer yakınlar hem anneye hem de bebeğe destek olmaktadır. Bu süreçte bebek ile anneyi çeşitli olumsuzluklardan korumak adına birtakım uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Kilis ve yöresinde de benzer uygulamaların varlığı söz konusudur.

Hamilelik öncesinden başlayan uygulama ve pratikler, doğum aşamasında ve doğum sonrasında zenginleşerek devam etmektedir. Yörede çiftlerin bebek sahibi olmaya karar vermeye başladıkları andan itibaren bu uygulamalar kendini göstermektedir. Gebeliğin oluşması ve bu süreçte yapılan ilgili uygulamalar Türk dünyasında ve Anadolu'nun pek çok yerinde benzerlik göstermektedir. Bu uygulamalar daha çok türbe ve yatır ziyaretleri çevresinde yapılmaktadır (Kaplan, 2022; Aday, 2018; Kayabaşı, 2013; Kalafat, 2009; Doğaner, 2006). Aynı durum Kilis ve çevresinde çocuksuzluğun tedavisi amacıyla yapılan dinsel uygulamalar arasındadır. Bunun yanında yörede çocuksuzluğun tedavisinde soğan, çörek otu, iğde çiçeği gibi bitki; sülük gibi hayvanlar ve çeşitli macunlar yoluyla yapılan halk hekimliği uygulamaları da bulunmaktadır.

Dünyaya gelen çocuğun cinsiyetinin tahminiyle ilgili Kilis ve çevresinde yapılan uygulamalardan birisi anne adayının haberi olmadan makas ya da bıçağının üzerine oturtulmasıyla cinsiyetin tahminidir. Benzer uygulamalar Anadolu'nun pek çok yerinde yapılan uygulamalarla benzerdir (Sancak ve Alver, 2011). Yine aşerme de doğum öncesinde anne adayı için önemli bir süreçtir. Aşerme ile ilgili yapılan uygulama ve inanışlar da Anadolu sahasında ve Kilis'te benzerlik göstermektedir. Aşeren annenin yediği şeyi vücuduna değdirmesi sonucu bebekte o yiyeceğin şeklinin çıkacağı düşüncesi ya da o dönemde bebeğin sevilmeyen, zıtlaşılan kişiye çekeceğiyle ilgili inanç ülkemizin genelinde de benzerdir (Şişman, 2002).

Kilis ve çevresinde doğum sırasında annenin kolay doğum yapması için yapılan uygulamalar dikkat çekmektedir. Doğum sırasındaki uygulama ve pratikler annenin kolay doğum yapması, doğum sırasında tehlikeli bir durumla karşılaşmaması ve bebeğin sağlıklı şekilde dünyaya gelmesi için gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede öncelikli olarak modern tıp uygulamalarına başvurulurken, merkezden uzak köy ve mahalle gibi yerlerde ise geleneksel yöntemlerden yararlanılmaktadır.

Kilis ve yöresinde doğum sonrası uygulamalarda her ne kadar modern tıptan faydalanılsa da al basması, kırklama, tuzlama, ad verme, göbek bağı vb. uygulamalarda geleneksel yöntemler ağır basmaktadır. Türk dünyasında ve ülkemizin birçok yerinde gerçekleştirilen doğum sonrası uygulamalar (Şimşek, 2017) ile Kilis ve çevresinde doğum sonrası yapılan uygulama ve inanışlar benzerlik göstermektedir. Annenin hamamda kırklanması durumu sadece Kilis ve çevresine has olmayıp Anadolu'nun farklı yerlerinde de görülmektedir (Başçetinçelik, 2009). Yine ad verme ve diş hediği gibi ritüeller de Anadolu'nun pek çok yeriyle benzerlik taşımaktadır. Bunun dışında çocuğun yürümesinin sıkıntılı olduğu durumlarda gerçekleştirilen köstek kırma uygulaması sadece Kilis'te değil; Türk dünyası ve Anadolu coğrafyasında da benzer şekilde gerçekleştirilmektedir (Gökşen, 2011; Karakaş, 2012).

Sonuç olarak Kilis halk kültüründe doğumla ilgili uygulamalar çiftlerin çocuk sahibi olmaya karar vermesiyle gerçekleştirilmeye başlamaktadır. Çocuk sahibi olmak isteyen aileler, ilk aşamada çocuksuzluk ya da kısırlık durumunun giderilmesi amacıyla çeşitli uygulama ve inanışları yapmaktadırlar. Bu durumda öncelikli olarak modern tıp uygulamalarına başvurulmakta; modern tıbbın çözemediği durumlarda ise dinsel-büyüsel uygulamalar ve halk

kimliği uygulamalarına da yer verilmektedir. Doğuma hazırlık süreci, doğum anı ve doğum sonrasında yapılan yine farklı uygulama ve pratikler Kilis halk kültüründe hâlen canlılığını sürdürmekte olup bu uygulamalar kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

Kilis kültür hayatında canlılığını koruyan doğumla ilgili uygulama ve pratiklerin derlenip kayıt altına alınması, kültürel belleğin gelecek nesillere aktarılması konusunda önem arz etmektedir. Teknolojik gelişmelerle birlikte geleneksel uygulama ve pratiklerin yerini modern tıbbın alması bu uygulama ve pratiklerin bazılarının değişime uğramasına veya yok olmasına neden olmaktadır. Özellikle halk hekimliği uygulamalarının derlenmesi yeni tedaviler ve ilaçlar keşfetme noktasında modern tıp çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Yazılı Kaynaklar

- Abalı, İ. (2011). *Koçarlı halk kültürü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiye’de doğumla ilgili âdet ve inanmaların etnolojik etüdü*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Aça, M. (2001). Türk halk geleneğindeki doğum sonrası uygulamalara bir örnek: Tuzlama. *Milli Folklor*, 13(52), 93-100.
- Aday, E. (2018). Kütahya ili türbe ve yatırları etrafındaki inanış ve uygulamaların halk bilimi açısından incelemesi II. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 137-151.
- Alptekin, A. B. (2011). *Halk bilimi araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, Z. D. (2021a). Özbek masallarında halk hekimliği uygulamaları. *Asia Minor Studies*, 9(2), 757-767. <https://doi.org/10.17067/asm.946662>
- Alptekin, Z. D. (2021b). Kilis manilerinde yöresel mutfak. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(77), 163-174.
- Arslan-Erol, H. (2015). Kilis ili ağızları şekil bilgisi (isim ve fiil çekimi) özellikleri ve ağız bölgeleri üzerine. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 1-30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kilissbd/issue/45249/566807>.
- Artun, E. (1998). Tekirdağ halk kültüründe geçiş dönemleri doğum evlenme ölüm. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9(10), 85-107.
- Bakırcı, N. ve Katı, Y. (2019). Malatya halk kültüründe geçiş dönemleri inanış ve uygulamaları. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 7(18), 1-21. <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK801>.
- Başal, H. A. (2006). Türkiye’de doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve eğitimine ilişkin gelenek, görenek ve inançlar. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 45-70.
- Başçetinçelik, A. (2009). *Adana halk kültüründe albasması–alkarası*. Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm, Adana: Altın Koza Yayınları.
- Bayındır, H. K. (2022). *Kilis halk kültüründe türbe, yatır ve ziyaret yerleri etrafında oluşan inanç ve uygulamalar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kilis 7 Aralık Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kilis.
- Bozdağ, T. ve Göde, H. A. (2022). Muğla Yerkesik yöresinde doğumla ilgili inanç ve uygulamaları. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 82-96. <https://www.doi.org/10.55580/oguzhan.1062937>.
- Bozkuş Eğri, G. ve Konak, A. (2011). Doğum sonu dönem ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamalara dünyadan ve Türkiye’den örnekler. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 3(1), 143-155.
- Bulut, M. (2017). Geçiş ritüellerinden doğum: Sağaltım yolları. *Turkish Studies*, 12(21), 121-132. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>.

- Çevik, A. ve Alan, S. (2020). Doğum sonu dönemde yapılan geleneksel uygulamalar. *Lokman Hekim Dergisi*, 10(1), 14-22. DOI: 10.31020/mutfd.624508.
- Demirel Bozkurt, Ö. vd. (2014). Günümüzde lohusalıkta devam eden albasması ve kırklama uygulamaları. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 30 (1), 111-126.
- Dilek, İ. (1996). Altay Türklerinde çocuğun doğması ve doğum günü kutlamalarına dair bazı inanışlar. *Bilig*, 1, 51-54.
- Doğaner, A. 2006. *Osmaniye yöresinde yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin geçiş törenleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğramacıoğlu, H. (2021). Interesting beliefs and events in Kilis according to folk narratives. *Asia Minor Studies*, 9(2), 750-756.
- Doğramacıoğlu, H. (2022), Çift dillilik bağlamında Suriyeli mülteci öğrenciler ve Kilis ili örneği. *Asia Minor Studies*, 10(2), 207-213
- Elçin, Ş. (1965). Al-Karı. *Türk Folklor Araştırmaları*, 9(193), 3811-3812.
- Erol, M. (2012). *Kilis halk kültürü*. Elif Özmen. (Ed.) *Belgelerle Kilis* (s. 317-377). Kilis: Kilis Valiliği Yayınları.
- Erol, M. (2018). Kilis ve çevresinde zeyrat günleri geleneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(1), 113-122. DOI: 10.21547/jss.376618.
- Erol, M. ve Alptekin, M. (2023). *Kilis halk kültürü (bayramlar, törenler, kutlamalar ve inanışlar)*. Mehmet Ali Yıldırım. (Ed.) *Geçmişten günümüze bilge şehir Kilis* (s. 430-466). Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Yayınları.
- Gökşen, C. (2011). Toplumsal uygulamalar, ritüeller. *Kars ilinin somut olmayan kültürel mirasının haritalandırılması projesi* (s. 114-151). Ankara.
- Gökşen, C. ve Burkay, A. O. (2020). Kilis halk kültüründe zeytin. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(1), 205-224.
- Hancıoğlu Aytaç, S. ve Yazıcı, S. (2020). Doğum sonu dönemde emzirmenin önemi ve geleneksel uygulamalar. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(1), 21-26.
- Kalafat, Y. (2009). *Balkanlardan uluğ Türkistan'a Türk halk inanışları*. Ankara: Berki Yayınları.
- Kaplan, H. (2022). Bolu ve Düzce illeri bağlamında kutsal ziyaretgâhlar etrafında yapılan ritüeller. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 56-71.
- Kaplan, T. (2020). Kilis masallarında yeraltı dünyası hakkında tespitler. *Çukurova Araştırmaları*, 6(1), 191-199. DOI : 10.29228/cukar.43293.
- Karakaş, R. (2012). Diyarbakır'da bebeğin ilkleri: Hedik, köstek kesme törenleri ve çocuklara yönelik halk hekimliği uygulamaları". *Karadeniz (Black Sea)*, 4(16), 74-88.
- Kılıç, A. C. (2021). *Kilis-Musabeyli folkloru ve halk edebiyatı (derleme-inceleme-tasnif)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Kızıloğlu, M. (2021). Türklerin ad verme kültüründe ad verici profili. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (7), 45-64.
- Örnek, S. V. (1995). *Türk halk bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sancak, Ş. ve Alver, M. (2011). Cinsiyet tahminine dayalı inanış ve uygulamalara yönelik bir değerlendirme: Alman kültürü ve Türk kültüründe Karadeniz örneği. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 30, 43-155.
- Saygı, E. (2017). İnebolu halk kültüründe doğum âdetleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 10 (20), 263-276.
- Sümbüllü, Y. Z. (2004). Tıbbı ve mistik folklor açısından aş erme. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 23, 133-143.

- Şenesen, R. (2011). *Çukurova bölgesi Girit göçmenleri halk kültürü araştırması*. Adana: Karahan.
- Şimşek, E. (2017). Türk kültüründe “alkarısı” inancı ve bu inanca bağlı olarak anlatılan efsaneler. *Akra Uluslararası Kültür Sanat Edebiyat ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(12), 99-115.
- Şimşek, S. ve Dinç, A. A. (2018). Öskemen şehrinde (Kazakistan) doğum öncesi ve sonrası âdetler. *Sosyal Bilgiler Dergisi*, 5(30), 402-419. <http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.4573>
- Şişman, B. (2002). Samsun yöresinde geçiş dönemleriyle ilgili yaşayan halk inanışları ve bunlara ait uygulamalar. *Erdem Dergisi (Türk Halk Kültürü Özel Sayısı III)*, 13(39), 445-469.
- Tuncel, M. (2002). Kilis. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (26), 5-8, Ankara.

Sözlü Kaynaklar

- K.1) Karamanlıoğlu, Kevser, 1997, Kilis/Merkez, üniversite mezunu, yüksek lisans öğrencisi, Kilis'te ikâmet ediyor. (Görüşme tarihi: 15.09.2022, Kilis).
- K.2) Gençtürk Şık, Şenel, 1961, Kilis/Merkez, lise mezunu, evhanımı, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:10.10.2022, Kilis).
- K.3) Elmalı, Ayşe, 1976, Kilis /Merkez, lise mezunu, ev hanımı, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:18.10.2022, Kilis).
- K.4) Karamanlıoğlu, Ayşe Özlem, 1981, Kilis /Merkez, lise mezunu, ev hanımı, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:18.10.2022, Kilis).
- K.5) Patır, Fikriye, 1954, Hatay/Kırıkhan, lise mezunu, ev hanımı, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:10.10.2022, Kilis).
- K.6) Karamanlıoğlu, Durdu, 1958, Kilis/Merkez, ilkokul mezunu, evhanımı, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:18.10.2022, Kilis).
- K.7) Köseismailoğlu, Kifayet, 1938, Kilis /Merkez, ilkokul mezunu, evhanımı, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:10.10.2022, Kilis).
- K.8) Bayındır, Dilek, 1971, Hatay /İskenderun, ilkokul mezunu, ev hanımı, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:18.10.2022, Kilis).
- K.9) Ekşi, Zeynep, 1973, Kilis/ Merkez, ilkokul mezunu, ev hanımı, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:18.10.2022, Kilis).
- K.10) Bayındır, Hatice Kübra, 1992, Kilis/Merkez, üniversite mezunu, Yüksek lisans öğrencisi, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:18.10.2022, Kilis)
- K.11) Zorlu, Deniz, 1982, Kilis/Oylum Köyü, lise mezunu, ev hanımı, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:25.10.2022, Kilis).
- K.12) Korkut, Gülümser, 1972, Kilis/ Saatli Köyü, ortaokul mezunu, ev hanımı, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:25.10.2022, Kilis).
- K.13) Baştürk, Öznur, 1961, Oylum Köyü, ilkokul terk, ev hanımı, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:25.10.2022, Kilis).
- K.14) Culhaoğlu, Nazmiye, 1986, Kilis/Merkez, lise mezunu, güvenlik görevlisi, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:25.10.2022, Kilis).
- K.15) Kılıç, Songül, 1972, Kilis /Dölek Köyü, lise mezunu, ev hanımı, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:25.10.2022, Kilis).
- K.16) İçer, Sevgi, 1982, Kilis /Merkez, ilkokul mezunu, kuaför, Kilis'te ikâmet ediyor (Görüşme tarihi:16.11.2022, Kilis).

Elektronik Kaynaklar

- URL.1:(acibademmobil.com.tr, 2023). <https://acibademmobil.com.tr/plasenta/#:~:text=Plasenta%2C%20hamilelik%20s%C3%BCrecinde%20rahminizde%20geli%>

C5%9Fen, ve%20bebek%20kordonu%20buradan%20olu%20C5%9Fmaktad%C4%B1r. adresinden 20.08.2023 tarihinde alınmıştır.

URL.2: (centralhospital.com, 2023). <http://centralhospital.com/haberler/cocuklarda-konusmabozuklugunadikkat/#:~:text=A%C4%9F%C4%B1z%20i%C3%A7i%20problemleri%20damak%20yar%C4%B1klar%C4%B1,gibi%20yap%C4%B1sal%20problemler%20de%20%C3%A7ocuklarda> adresinden 25.07.2023 tarihinde alınmıştır.
